

PARAZITAR KASALLIKLAR DIAGNOSTIKASIGA ZAMONAVIY YONDASHUV

Elmurodova Munisa Azamatovna

✓ *Resume*

Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, dunyoda 1,221 milliard odam askaridoz bilan, 795 million kishi trixosefalyoz bilan, 740 million kishi esa ankilostomidoz infeksiyalardan aziyat chekmoqda. Yetakchi o'rinni enterobioz egallab, gelmintozlarning umumiy guruhida 70% ni tashkil qiladi, ikkinchi o'rinda geogelmintozlar (askaridoz), uchinchi o'rinda biogelmintozlar (opistoroz) guruhi turadi. 2024 yilda parazitlar kasalliklar bilan kasallanish darajasi 100 ming aholiga 270 dan ortiq, enterobioz bilan kasallanish 100 ming aholiga 148,72, askarioz - 100 mingga 18,48, opistoroz - 17,50 statistik omillar yordamida hisoblangan. JSST statistik ma'lumotlariga ko'ra, dunyodagi har yili 16 million o'limning 5 millioni yuqumli va parazitlar kasalliklar tufayli sodir bo'ladi. Parazitlar dunyo aholisi orasida keng tarqalgan bo'lib, dunyoda 4,5 milliarddan ortiq odamni o'z ichiga oladi. Gelmintozlar barcha invaziyalarning 99% ni tashkil qiladi.

Gelmintozlar - eng keng tarqalgan ommaviy kasallik bo'lib, ular juda keng tarqalgan turli shakllari mavjud va deyarli hamma joyda topiladi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, dunyoda 1,221 milliard odam askaridoz bilan, 795 million kishi trixosefalyoz bilan, 740 million kishi esa ankilostomidoz infeksiyalardan aziyat chekmoqda. Yetakchi o'rinni enterobioz egallab, gelmintozlarning umumiy guruhida 70% ni tashkil qiladi, ikkinchi o'rinda geogelmintozlar (askaridoz), uchinchi o'rinda biogelmintozlar (opistoroz) guruhi turadi. 2024 yilda parazitlar kasalliklar bilan kasallanish darajasi 100 ming aholiga 270 dan ortiq, enterobioz bilan kasallanish 100 ming aholiga 148,72, askarioz - 100 mingga 18,48, opistoroz - 17,50 statistik omillar yordamida hisoblangan. JSST statistik ma'lumotlariga ko'ra, dunyodagi har yili 16 million o'limning 5 millioni yuqumli va parazitlar kasalliklar tufayli sodir bo'ladi. Parazitlar dunyo aholisi orasida keng tarqalgan bo'lib, dunyoda 4,5 milliarddan ortiq odamni o'z ichiga oladi. Gelmintozlar barcha invaziyalarning 99% ni tashkil qiladi.

Gelmintozlarning keng tarqalganligi, klinik belgilarining o'ziga xos emasligi, tashxis qo'yishdagi muayyan qiyinchiliklar shifokordan tibbiy parazitologiya bo'yicha chuqur bilim va zamonaviy g'oyalarga ega bo'lishni talab qiladi.

Inson tanasida gelmintlarning 287 turi parazitlik qilishi mumkin, ulardan 50 ga yaqini keng tarqalgan. Gelmintlarning ko'pchiligi inson ichaklarida, asosan, ingichka ichakda joylashgan: dumaloq chuvalchang, ankilitli qurt, nekator, ichak ilon balig'i, pinworm, kattalar trichinella, metagonimus, nanophyetus, keng lenta, cho'chqa go'shti

tasmasi, sigir va mitti lenta. Yo'g'on ichakda faqat bitta tur yashaydi: qamchi qurti. Flyukalar jigarning o't yo'llarida va o't pufagida parazitlik qiladi: opistorxlar, klonorxlar, fassiolalar, dikrotseliylar. Paragonimus nafas olish tizimida lokalizatsiya qilingan.

Gelmintozlarning klinik kechishida quyidagi davrlar ajratiladi: a) o'tkir (erta), b) yashirin, v) surunkali (kech), d) yakuniy faza. Invaziyaning o'tkir (erta) bosqichi parazitning kirib borishi va lichinkalarning parazitizmi, organizmning sensibilizatsiyasini va allergik reaksiyalarning rivojlanishini keltirib chiqaradi. Klinik jihatdan bu davr isitma, teri toshmasi, qichishish, shish, bronxopulmonar sindrom, konyunktivit, artrit, limfadenopatiya va eozinofiliyaning yuqori darajasi bilan tavsiflanadi. Ushbu davrning davomiyligi 2-4 haftadan 4 oygacha yoki undan ko'p davom etishi mumkin. Shunga o'xshash klinik ko'rinish ko'pchilik gelmintozlarga xosdir.

Yashirin faza o'tkir bosqichdan keyin keladi va gelmintning jinsiy yetuk holatga bosqichma-bosqich rivojlanishi va uning uy egasining tanasida doimiy yashash joyiga ko'chishi bilan belgilanadi.

Invaziyaning surunkali bosqichi tashqi muhitga ko'payish bosqichlarini (tuxum, lichinka) chiqaradigan yetuk parazitlari mavjudligidan kelib chiqadi. Ushbu bosqichning klinik ko'rinishi parazitning turi, invaziyaning intensivligi, odam organizmida joylashishi, parazitning umr ko'rish davomiyligi va uning reproduktiv faolligi bilan belgilanadi. Ushbu bosqichning dastlabki davrida kasallikning eng aniq patologik ko'rinishlari kuzatiladi. Tabiiyki, bemorlarda og'riq, dispeptik va astenovegetativ sindromlar kuzatiladi. Parazitning zaharli moddalarining markaziy asab tizimiga ta'siri natijasida bemorlarda zaiflik, apatiya, bosh og'rig'i, asabiylashish kuchayishi mumkin.

Ko'pincha, ayniqsa, bolalarda mushaklarning chayqalishi, konvulsiyalar, epileptik va histerik tutilishlar, astma xurujlari va boshqa jiddiy asoratlar paydo bo'ladi. Deyarli barcha parazitlar kasalliklarning surunkali bosqichi shunga o'xshash belgilarga ega, bu esa klinik ko'rinishlarga asoslangan aniq tashxis qo'yish mumkin emas. Bundan tashqari, gelmintozlar klinikasi ko'plab yuqumli va somatik kasalliklar klinikasiga o'xshaydi. Klinik ko'rinishlar bilan faqat patognomonik belgilarga ega bo'lgan ba'zi invaziyalarni aniqlash mumkin. Umuman olganda, gelmintozlar uchun klinik yondashuvda muammoga yo'naltirilgan yondashuvni qo'llash kerak. Klinik pediatriyada, anamnestic ma'lumotlarga alohida e'tibor berish (sanitariya-gigiyena me'yorlariga rioya qilish, hayvonlar bilan aloqa qilish, yer bilan aloqa qilish, qum qutisidagi o'yinlar, bolalar guruhlarida bo'lish, ota-onalari bilan birga uxlayotgan bolalar, plyaj voleyboli, baliq ovlash, ekzotik mamlakatlarda sayohat qilish va boshqalar), yuqorida sanab o'tilgan klinik ma'lumotlar (iflos nazolabial uchburchak deb ataladigan narsaga alohida e'tibor berish), tashxisni laboratoriya usullari bilan

tekshirish lozim.

Gelmintozlarning tashxisi faqat klinik ko'rinishga asoslangan bo'lib, invazyonning tez-tez atipik yoki o'chirilgan kursi tufayli sezilarli darajada qiyin. E'tiborni diqqat bilan to'plangan anamnezga, shu jumladan epidemiologik ma'lumotlarga qaratish kerak, ammo gelmint infeksiyasini tashxislashda eng muhim rol o'ziga xos diagnostika usullari (parazitologik, immunologik va boshqalar) o'ynaydi. Ovqat hazm qilish tizimidagi eng keng tarqalgan gelmintlarning ko'pchiligining ustun joylashishini hisobga olgan holda, najas ko'pincha o'rganish obyekti hisoblanadi, ammo boshqa biologik materiallarni (siydik, safro, balg'am, perianal shilliq, qon, mushak) o'rganish mumkin. Diagnostika usullari orasida najasni tekshirishning to'g'ridan-to'g'ri gelmintologik usullari (shu jumladan boyitish usullari va boshqalar), maxsus usullar mavjud: perianal burmalardan qirib tashlash, enterobiozni aniqlash uchun yopishqoq lenta va boshqalar, balg'amni tekshirish (yumaloq qurt va boshqalar), safro (giardia va boshqalar), siydik (genitouriner shistosomiasis), to'qimalarning biopsiyalari (*Trichinella*) va boshqalar. Umumiy klinik qon tekshiruvida anemiyaga e'tibor qaratish lozim. (difollobotriaz, trixosefaloz, taeniasis va boshqalar), eozinofiliya (toksokaroz, trixinoz, askarioz, strontiloidoz va boshqalar), qalin qon tomchisi (filarioz) tekshiriladi.

Instrumental diagnostika ba'zan invaziyani aniqlashda sezilarli foyda keltiradi, masalan, radiatsiya diagnostikasi usullari (ko'krak qafasi rentgenogrammasi, qorin bo'shlig'i ultratovush tekshiruvi, miya neyroimaging usullari va boshqalar), oftalmoskopiya (ko'z sisterkozi).

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Arlene E. Dent, James W. Kazura. Helminthic Diseases // Nelson Textbook of Pediatrics/R. Kliegman. — 18th edition. — Saunders, 2007.
2. Bell R.G. IgE, allergies and helminth parasites: a new perspective on an old conundrum // Immunol. Cell. Biol. — 2003. — Vol. 74.
3. Seas C, Montes M. and White A.C. Parasitic Diseases: Helminths, in Textbook of Gastroenterology / Ed. by T. Yamada. — Oxford, UK: Blackwell Publishing Ltd, 2009.
4. Kozlovsky A.A. Gomel State Medical University, Belarus Helminthiasis in children of Gomel region, 2016
5. A.R. Obloqulov, A.A. Elmurodova, D.N. Achilova Role of cytokines in the development of liver cirrhosis, which developed as a result of chronic viral hepatitis D - Central Asian Journal of Medicine, 2023
6. М.Р. Мирзоева, М.А. Фарманова, А.А. Элмуродова The character and frequency of complications in patients with chronic toxoplasmosis - Новый день в медицине, 2019
7. A.R. Obloqulov, A.A. Elmurodova, B.I. Xadieva, A.I. Pondina. Surunkali lyamblioz bilan og'rigan bemorlarni "Divorm" bilan davolashni takomillashtirish – 2020. Tibbiyotda yangi kun
8. A.R. Obloqulov, A.A. Elmurodova, O.K. Nurova Efficacy and safety of antiviral therapy in patients hospitalized with COVID-19- Central Asian Journal of Medical and Natural Science, 2022
9. A.R. Obloqulov, G.E. Niyozov, A.A. Elmurodova, D.U. Orifov. Clinical characteristics of patients with COVID-19- Interdisciplinary Approaches to Medicine, 2020